

Oponentský posudek diplomové práce Radima Kuby „Vliv rodinných konstelací na vzdělání s ohledem na věkové odstupy a pohlaví sourozenců“.

Nebudu popírat, že sourozenecké konstelace jsou moje oblíbené téma. Z tohoto důvodu jsem se na oponování diplomové práce Radima Kuby, která se zabývá efektem pořadí narození především na výkonnostní a osobnostní charakteristiky, poměrně těšil. Předložená diplomová práce se tradičně skládá z teoretické a empirické části. V první části práce autor představuje jak předchozí studie zabývající se efektem pořadí narození na dosažené vzdělání a osobnost, tak i některé teoretické modely, které se snaží zdroj rozdílů v důsledku pořadí narození vysvětlit. Poměrně záhy je zřejmé, že autor je v této problematice vysoce kompetentní – nejenže odbornou literaturu dobře zná, je také schopen ji kriticky hodnotit. Současně uvádí celou řadu možných modulujících faktorů a „matoucích“ proměnných (např. velikost rodiny, SES, věk rodičů aj.). Z množství literatury a ambivalentnosti výsledků v této oblasti je zřejmé, že je „zralá“ na metaanalýzu, která by zpřehlednila celkové trendy, což by mohlo snížit interpretační volnost, která v současnosti sahá od fundamentálních popíračů až po bezbřehé uctíváče daného fenoménu. Co mne, také vzhledem k osobě školitele, zaskočilo, byla v podstatě absence evolučních přístupů v teoretické části, a to přestože někteří autoři explicitně využívají evoluční koncepce k interpretaci sourozeneckých konstelací (viz např. Sulloway 1995, Buunk 1997, Michalski and Shackelford 2002).

Hlavním cílem empirické části práce bylo testovat efekt pořadí narození a věkových rozestupů mezi sourozenci na dosažené vzdělání. Práce je postavena na dvou poměrně rozsáhlých souborech dat studentů PŘF UK (aby bylo korektnosti učiněno zadost, dodávám, že na sběru dat z prvního souboru jsem se podílel v rámci vypracování vlastní DP). V obou souborech dat se ukazuje výrazně vyšší podíl prvorozených jedinců ve srovnání s údaji platnými pro celou populaci. A to i bez ohledu na velikost rodiny, což bere vítr z plachet části kritiků, kteří tvrdí, že efekt pořadí narození je epifenomémem velikosti rodiny, která naopak může souviset se vzděláním či SES. Dále autor dvěma typy analýz testuje efekt věkového odstupe mezi sourozenci na dosažené vzdělání. Vzhledem k tomu, že jednotlivé analýzy jsou prováděny také zvlášť pro muže a ženy a v závislosti na pohlaví sourozenců, je čtenář v konci zahlcen množstvím opakujících se analýz. Můj soud je v tomto ohledu jasný – méně by znamenalo více. Navíc se ani z metodologického hlediska nejedná o korektní přístup. Pohlaví (ať respondenta, či sourozenců) mělo vstupovat do analýz jako další faktor, a až v případě, že by se ukázal jeho efekt významný, měly následovat analýzy zvlášť pro každé pohlaví. Ve většině případů si je autor vědom spíše orientačního charakteru kumulativních analýz, nicméně v diskuzi pak zjištěné údaje často interpretuje jako významné, přestože tak v analýzách nevycházejí. Podobně může být efekt větších rozdílů v malých rozestupech mezi sourozenci artefaktem nízkého počtu jedinců v daných skupinách (často < 10).

Druhá část empirické části práce se věnuje efektu pořadí narození na vybrané sebezposuzující proměnné. Domnívám se, že práce by byla kompaktnější a přehlednější, pokud by nás autor tohoto rozsáhlého „ bonusu“ (str. 78-115) buď částečně, nebo úplně ušetřil. Analýza těchto dat je snad ospravedlnitelná v případě otázek rivality a porovnávání mezi

sourozenci, což jsou možné zdroje variability v rámci pořadí narození. To však podle mě neplatí pro otázky na společenskost a lhaní – odůvodnění, že na tyto dotazy bylo největší množství odpovědí, je sice upřímné, nicméně nepříliš opodstatněné.

I přes výše uvedenou kritiku celkově považuji diplomovou práci Radima Kuby za vysoce zdařilou. Autor v ní prokázal, že je schopen kreativní a kritické vědecké práce. Zároveň přináší některé inovativní poznatky v dynamice sourozeneckých konstelací a faktorů, které je ovlivňují. Práce je psaná čtivě a obsahuje spíše menší množství formálních chyb (např. desetinné tečky namísto čárek, částečně anglické popisky tabulek apod.). Práci proto navrhuji hodnotit jako výbornou. Domnívám se však, že součástí vědecké práce je také schopnost rozpoznat podstatné od méně podstatného. Tohoto rozhodnutí se autor v podstatě zřekl, a donutil tak čtenáře, aby se proklestil houštinou 69 grafů a 53 tabulek. Z tohoto důvodu přidávám ke svému hodnocení zdvižený ukazovák.

V Praze 28/5/2015

doc. Mgr. Jan Havlíček, Ph.D